

Den yderste grænse: danske frivillige i de baltiske uafhængighedskrige

Bind I: Politik og ideologi

Bind II: Krig og efterkrigstid

Mikkel Kirkebæk

København: Lindhardt og Ringhof Forlag A/S 2019

Bind I: 532 sider; Bind II: 680 sider

Omtalt af **Lars Johannsen** [ph.d., lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, johannsen@ps.au.dk]

Som en del af den fremskudte tilstedeværelse i Baltikum deltager det danske forsvar blandt andet med et panserinfanterikompani på 200 mand i Estland i hele 2020. Det danske bidrag sker med stor opbakning fra det danske folketing og er, efter Ruslands anneksion af Krim og krigen i Donbass, betydeligt optrappet. Danmark fører en aktiv forsvars- og sikkerhedspolitik.

Det var ikke tilfældet i 1919. Danmark var sluppet gennem 1. verdenskrig som neutralt land og ville undgå enhver militær aktion, som kunne true neutralitetspolitikken. De allierede sejrherre ønskede imidlertid et skandinavisk, subsidiært dansk bidrag til kampene i de baltiske lande. Den russiske revolution var stadig pågående, og de baltiske lande havde erklæret selvstændighed. Den danske regering spillede de tre abers rolle og accepterede stiltiende afsendelsen af et frivilligt dansk korps til Estland i marts 1919.

I hundredåret har historikeren Mikkel Kirkebæk skrevet historien om det danske frivillige korps Dansk-Baltisk Auxiliær Corps (DBAC). De to bindes 1200 sider falder primært i tre dele: rammerne for tilblivelse og oprettelse, afskibning og krigsdeltagelse og endelig tiden efter korpset blev opløst i efteråret 1919.

Gennem breve, dagbøger og indberetninger kommer vi tæt på personer i korpset. Direktør Westenholz engagerer sig med tid og penge. Det var ikke mindst nødvendigt på grund af den højst usikre finansiering fra Estland. Vi følger også brødrene Ivar Gudme og Peter de Hemmer Gudme som initiativtagere og organisatorer, og den militære indsats de yder. Richard G. Borgelin er som kompagnichef en helt central figur, men ikke mindst er skildringerne af de menige soldater med til at levendegøre historien.

Skildringen af uafhængighedskrigen kryber ind på læseren gennem de to bind. De er voldsomme, grusomme og konstant skiftende. Overgreb på civilbefolkningen,

hvis ikke ligefrem folkemord på den jødiske befolkning, og krigens love bliver ikke respekteret. Hvor vestfronten under 1. verdenskrig var en stillingskrig, er uafhængighedskrigen præget af mobilitet og ikke mindst skiftende alliancer mellem forskellige styrker – hver med deres interesser. Krigene antager ikke bare en form for borgerkrig mellem røde revolutionære på den ene side og de nationale estiske og lettiske styrker på den anden side. Dertil kommer også hviderussiske styrker, baltisk-tyskerne i Baltische Landeswehr og krigshærdede »rigstyske« styrker. Især i Letland kommer det til kampe mellem de forskellige styrker.

Kirkebak giver et godt indblik i de forskellige interesser. De hviderussiske styrker har ingen interesse i Estlands og Letlands uafhængighed. Tyskerne vil oprette et protektorat. DBAC har selv sympati for de baltiske tyskere, føler et større kulturelt fællesskab med dem og opfatter de estiske og lettiske nationale som noget røde. Landreformerne betyder jo konfiskation af de tyskejede godser. De allierede er også selv uafklarede om målet. Er det nedkæmpelse af bolsjevikkerne, genskabelsen af kejserriget eller de baltiske landes selvstændighed? Interesserne afdækkes tydeligt gennem officielle kilder og officerernes egne dagbøger. Sikkert er det, at de nationale i de baltiske lande har få venner.

I denne militære og politiske virkelighed kommer det danske korps til Tallinn den 4. april 1919. DBAC er en højt uens sammensat enhed. På trods af Westenholz' indsats i organisering og finansiering bliver rekrutteringen og afskibningen en rodet affære. Bortset fra officererne er der få egentlige soldater. Arbejdsløse så chancen for løn til at brødføde familien, andre var lykkeriddere, nogle så en ideologisk kamp, og atter andre søgte kamperfaring. Disciplin var derfor fra starten et problem. Korpsset oplevede endda mytteri, da den første løn ikke udbetaltes rettidigt. Men i sammenligning med andre enheder, hvor få har uniformer og grænsen mellem soldat og civil blot er et spørgsmål om at smide armbindet, adskiller DBAC sig med ens uniformer. Et sjældent syn ved fronten, som bidrager til myten om et dansk elitekorps.

De nationale regeringer havde kun lidt kontrol over områderne og var ved at opbygge egentlige hærstyrker. Frivillige er afgørende i de første år, men det er svært at vurdere korpsets militære betydning. Det 200 mand store korps udgjorde en lille del af de samlede styrker, men havde fordel af at være udrustet med moderne maskingeværer, der gav mobilitet og større ildkraft i sammenligning med de dårligere udrustede estere og røde styrker.

DBAC deltog i offensiven langt ind i Letland og i senere hårde kampe i Rusland. De enkelte træfninger, slag og manøvrer beskrives grundigt. Næsten for grundigt. Her mistes let overblikket over den overordnede militære situation, når der gentagne gange skrives om enkelte træfninger.

Danskerne bliver vidner til overgreb mod civilbefolkningen og krigsfanger. Det er en del af dagligdagen. Kirkebak diskuterer her om de selv deltog i krigsforbrydelser. Nogle bliver radikaliseret, og det får følger i tiden efter hjemkomsten. Soldat Max Arildskov er aktiv i grundlæggelsen af Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP), andre bliver en del af Waffen-SS' forskellige nordiske korps, og

kompagnichef Borgelin bliver Abwehr-agent. Omvendt gik andre ind i modstandsbevægelsen. Peter de Hemme Gudme var aktiv i det illegale blad Information. I 1944 blev han arresteret af Gestapo og begik selvmord under fangeskabet.

Kirkebæk følger flere af korpsets medlemmer efter hjemkomsten. De menige fik ofte problemer med at få arbejde og vende tilbage til dagligdagen. Fagbevægelserne modarbejdede dem, og i flere tilfælde blev de tidligere soldater overfaldet af fagbevægelsens medlemmer. Andre af korpsets medlemmer søgte videre til andre kampe som lejesoldater enten på de hvide styrkers side eller i den franske fremmedlegion. Her ville en skarpere styring af fremstillingen have været ønskelig. Igen er det svært at bevare overblikket, men der trækkes en interessant linje til den moderne tids »fremmedkrigere« militser.

Til slut undersøger korpsets eftermæle. Igen kommer forskellige interesser til syne – såvel individuelt som politisk. Borgelins skrifter er fulde af selvforherligelse og falsum, som politisk passer i både Estlands og Danmarks nye interesse i at fremstille fælles bånd og historie. Debatten om DBAC viser derfor, hvordan historien anvendes til at legitimere interesser i nutiden. Det er næsten symbolsk, at panserinfanterikompagniet udstationeret i Estland i dag udgør det samme antal soldater som DBAC i 1919.

Kort sagt er *Den yderste grænse* en autoritativ historisk formidlet fremstilling. Læseren fornemmer dybden af det omfattende anvendte materiale. Kirkebæk skriver levende. Når vi følger de frivillige, de politiske interesser og krigene, kryber *Den yderste grænse* under huden. Den er svær at slippe og kan varmt anbefales til alle med interesse i dansk-baltiske forhold, sikkerhedssituationen i Baltikum og uafhængighedskrigen.